
НАЧИН ДЕФИНИСАЊА ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ У ОБЛАСТИ ПРЕДШКОЛСКОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

УДК 37.014:373.29(497.11)

DOI: <https://doi.org/10.22182/ajp.922018.5>

Оригинални научни рад

Љупка Ж. Катана*

Сажетак

У овом раду имамо за циљ дефинисање образовне политике у области предшколства, а уз почетни осврт на системе основног и средњег образовања и васпитања, као наставка приоритетног предшколства, узимајући поставке из Закона. У том смислу, бавићемо се пре свега предшколским образовањем и његовим утицајем на постављање темеља друштвених норми, како у развоју личности, тако и у раду политичких структура и начином дефинисања ове гране друштва у држави. Са освртом на неке од скандинавских земаља и њихов неоспоран квалитет у изради образовних програма, даћемо пример Шведске. Циљ овог рада је да, уз преглед Законске регулативе, а потом примерима поменуте земље и најзад, примерима из праксе, на специфичан начин обједини систем предшколског васпитања и образовања са концептом јавне управе и политике, а са крајњом сврхом – да помогне унапређењу предшколства у Србији.

Кључне речи: образовање, предшколство, предшколско образовање и васпитање, јавна управа, политичке институције

* Ауторка је М.А. мултициплинарних студија при Ректорату Универзитета у Београду

1. УВОД

Дефинисање образовне политике можемо започети, пре свега, исцрпном анализом законодавних норми од значаја, које одређују начин поступања у сферама правних аката, а применом истакнутих Закона донетих у Републици Србији. У овом раду ћемо дати кратак осврт на неке од педагошких принципа у Србији и Европи, али се нећемо задржавати на томе и тиме прећи у домен педагогије. Познати тако звани Монтесори приступ педагогије и развијеног нивоа предшколског образовања помогао би, у том смислу, послуживши као пример добре праксе, а која почиње да се уводи и код нас. Међутим, за његово објашњење би нам требало више простора. Стога, овде ћемо се бавити, пре свега анализом образовне политике и задржати се на концепту Јавне управе, у смислу одређивања предшколског образовања и васпитања кроз норме Закона. Позабавићемо се, дакле, сагледавањем правних норми, најпре кроз сагледавање Закона о предшколском образовању и васпитању, затим кроз Закон о основама система образовања и васпитања, а пролазећи кроз Стратегију развоја образовања у Републици Србији до 2020. године. Проћи ћемо и кроз примере које смо сусретали у пракси, пре свега радом у Секретаријату за образовање и дечју заштиту, града Београда. На крају, даћемо критику уплива политичких структура у концепцију образовања и васпитања и предложити начине одступања од тога.

2. АНАЛИЗА ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Политика образовања Републике Србије може се анализирати почевши од области примењеног норматива утемељеног на Закономима ове државе. У том смислу, *Закон о основама система образовања и васпитања* даје значајне основе за даље разматрање целокупног система образовања Републике Србије. У овом правном акту примаран је предмет Закона од којег следи даље разматрање тематике: Према Члану 1, поменутог Закона, њиме се уређују основе система сва три нивоа образовања и васпитања, а тиме се мисли на принципе, стандарде, циљеве, али и начине и услове који су неопходни за делатност предшколског, основног и средњег васпитања и образовања. Такође, изналазе се и врсте програма који су у средишту поменутог, затим принцип оснивања, организовања и свакако, финансирања али и надзора над пословањем установа у којима се обавља делатност образовања и васпитања... и разна

друга питања, значајна за образовање и васпитање деце. У даљем тексту Закона објашњава се да овакав систем образовања и васпитања обухвата предшколско, основно и средње образовање и васпитање и део је целокупног учења које траје током целог живота становника Републике Србије”...

У предмету Закона изналазимо утврђене основе из области предшколског, основног и средњег образовања и васпитања. Принципи, заједно са циљевима се примарно постављају, да би се продужило са објашњењем обављања што стручније делатности ове три врсте васпитања, а кроз организовање, финансирање али и целокупан надзор примене програма у образовним установама. Сагледавајући принципе овог Закона, изналазе се применљиви приступи троструком систематском начину образовања грађана Републике Србије, наводећи циљеве које треба примењивати и остварити. Почевши од учења детета у предшколском узрасту, па преко основног и до краја средњег, након којег се подразумева потпуна васпитно-образовна обука и испраћеност младог човека у даљи живот одраслих, са правом се може помислити да смо, као друштво све учинили да оспособимо младе да крену даље сами у свет одраслих. Таква би била хипотетичка претпоставка овог Закона и закона о којима ће у наставку рада бити реч. Стога није на одмет да напоменемо (а притом не пропустимо неку појединост) опште принципе система образовања и васпитања у примени поменутог Закона. Стога ћемо навести непромењен текст Закона, у циљу што бољег сагледавања овог норматива: “Систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле: 1) једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама; 2) квалитетно и уравнотежено образовање и васпитање, засновано на тековинама и достигнућима савремене науке и прилагођено узрастним и личним образовним потребама сваког детета, ученика и одраслог; 3) образовање и васпитање у демократски уређеној и социјално одговорној установи у којој се негује отвореност, сарадња, толеранција, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности и у којој је осигурано пуно поштовање права детета, ученика и одраслог; 4) усмереност образовања и васпитања на дете и ученика кроз разноврсне облике наставе, учења и оцењивања којима се из-

лази у сусрет различитим потребама ученика, развија мотивација за учење и подиже квалитет постигнућа; 5) једнаке могућности за образовање и васпитање на свим нивоима и врстама образовања и васпитања, у складу са потребама и интересовањима деце, ученика и одраслих, без препрека за промене, настављање и употпуњавање образовања и образовање током целог живота; 6) оспособљеност за рад ученика и одраслих усклађену са савременим захтевима професије за коју се припремају”¹.

Када је у питању делатност предшколства, јасне оквире даје Закон о предшколском васпитању и образовању². У том смислу, овакав тип делатности је од огромног значаја и друштвеног интереса и остварује се у облику јавне службе грађана. Главна делатност јесте васпитање и образовање деце у предшколском узрасту, где се мисли на узраст детета од шест месеци до поласка у основну школу. Предшколско образовање се обавља у предшколској установи или у основној школи, у изузетним ситуацијама.

3. ЦИЉЕВИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Циљеве можемо сагледати кроз призму свеобухватне примене поменутих постулата Закона. Посебно се сагледава, пре свега у досадашњем раду на специфичној врсти контроле и надзора делатности предшколског васпитања и образовања кроз рад у Секретаријату за образовање и васпитање, спознајући притом неоспоран а недовољно истражен облигаторни значај ове области, нагињући ка обавези истраживања и примене значајних метода рада на истраживању предшколског образовања и васпитања као најбитнијег. Јер управо је оно примарно у настајању зреле личности и тиме – очувању друштва и породице, заједнице и државе – као основе за даље разматрање свих одлика друштва, овде специфично узетог у разматрање – јавне политике и управе.

4. РАЗВОЈ ЗРЕЛОСТИ И КРЕАТИВНОСТИ

Развоји креативности и стваралачких могућности, утемељених кроз пуни интелектуални, али и социјални и психо-физички развој сваке младе особе – ученика, као и кроз потенцирање мотивације и способности за учење, развијање освешћености о самом

1 Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 - аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016 - одлука УС), оп.цит.

2 Закон о предшколском васпитању и образовању, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010 од 26.3.2010. године, члан 2.

себи, развоја доношења самосталних одлука и разни други, значајни су циљеви овако постављеног система образовања и васпитања којима се тежи. Овде је битно истаћи највећи утицај васпитача, учитеља и наставника у развоју психо-физичких способности током школовања, одмах након примарне породичне структуре у којем дете са родитељима стиче прва знања о себи и свету у коме живи. Родитељи су ти који дају васпитни печат и темеље развоја младе личности. У том смислу, битно је оспособити/едуковати најпре младе родитеље, а потом и просветне раднике, у смислу развоја пуног потенцијала детета. Овакво правремено и најпре кућно, па потом предшколско и школско образовање – темељ је и развоја сваке друге гране друштва и целе заједнице, тиме и развоја институција и развоја јавне политике и управе. Управо се у овом периоду (нарочито предшколства) формирају психа и навике које ће изнедрити зреле особе, способне да воде друштво и целокупан систем јавне управе и политике. У периоду предшколства се постављају основе, потом током даљег учења и студирања, а још боље кроз индивидуални раст и развој, започиње и наставља се почетак приче о политици и развоја политичке и друштвене елите. Стога, није на одмет поменути неке од одлика зреле личности, које одређују савремена психологија и психијатрија (Јеротић, 2011): Способност да се воли и друга личност (а не само сам себе); Способност да се контролишу сопствени импулси и сопствени нагони – где се мисли пре свега на контролисање своје агесије и сексуалне енергије као урођених нагона; Способност да се подноси бол, непријатност и патња – где се мисли на инфантилност избегавања сваког бола, физичког или душевног кроз претерано коришћење медикамената, итд.; Поседовање зреле савести, која није инфантилна; Умерена агесија, без реакција мржње, беса или чак претеране бојазни; Способност да будемо, пре свега независни – ову способност поседује особа која је са успехом развила претходне карактеристике и она је крајњи циљ зрелости и индивидуалне слободе.

Поменуте одлике зреле личности, значајне су за свако даље изучавање развоја, исто тако зрелог друштва у коме обитава здрав и политички сазрео народ. Како Јеротић наводи, свака особа мора одговорити на питања колико је сам постигао у индивидуалном развоју себе и своје свести и да ли је и шта начинио у смислу развоја својих урођених и/или од Бога добијених талената. Тек тада, пише овај аутор, моћи ћемо да се окренемо друштву и развоју политике, а да притом очекујемо од истог подстицаје за даљи рад. Стога, без зреле личности нема ни зрелог друштва, ни зреле поли-

тике и њеног развоја у добробит друштва и заједнице. А њих не ствара једино друштво са таквим карактеристикама већ и васпитање и самоваспитање, кроз самоодговорност у пуном смислу те речи.

Од овакве хипотезе развоја политике и јавне управе кроз примарни и енорман значај развоја детета полазећи од основа, најпре предшколског васпитања и образовања, започиње истраживање као предмет овог рада.

У наставку рада, бавићемо се предшколским васпитањем и образовањем и начинима дефинисање образовне политике у предшколству у Републици Србији, а кроз примере утицаја из праксе на друштво у појединим земљама Европе, превасходно примера Шведске. Према поменутом закону, предшколске установе као установе које обухватају вртиће једног града, подручја, општине представљају места где се развија и остварује унапред одређени програм васпитања и образовања, а који је повезан са основама програма образовања и васпитања. У складу са тим, наводимо одредбе предшколског програма, који је јасно одређен законом: Предшколско образовање и васпитање је дакле, намењено за децу узраста од 6 месеци до поласка у основну школу и остварује се у предшколским установама, а у складу са основама унапред одређеног програма.

Уз овакву основу, приступа се изради и развијању васпитног програма и то у предшколској установи коју чине јасле, вртићи и припремне групе које приступају тако званом припремном предшколском програму (а које се могу одвијати у вртићу или у самој школи). Такође, приступа се развијању посебних и специјализованих разрада програма, који су у основи у складу са законом, као и изради критеријума неопходних да се испрате и вреднују квалитети предшколског васпитања. Кроз овај целокупан програм, унапређује се и развија сама предшколска установа... Креирају га а потом и користе стручни органи ових установа.³

Предшколски програм је (према Закону), темељ који уређује предшколско васпитање и доноси га школа или предшколска установа у складу са основама предшколског образовања и васпитања. Овакав програм треба да наводи податке о установи и окружењу те установе, као и врсте и временски период трајања програма образовања и разне друге податке које су у складу са законом. У основи, све што је везано за васпитно-образовни рад, дакле рад везан за децу и унапређење њиховог развоја, треба и морало би бити уте-

³ Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 - аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016 - одлука УС), оп. цит., члан 70.

мељено у закону, што се може видети и на примеру неких земаља Европе које су то добро разрадиле. Такође, поменути посебни и специјализовани програми се остварују у установи, а одређују се на основу потреба и/или интереса деце и родитеља. У том смислу, дете које захтева специјалан третман на основу дијагнозе или слично (обично су у питању деца благо или више ометена у развоју итд.), а на основу договора установе и родитеља, потребно је уврстити у специјализовани програм како би му се, на најбољи начин омогућило похађање и уплив у васпитно-образовни развој. Понекад се дете, обухваћено специјализованим програмом може прикључити редовној групи (јасле, вртић или припремни предшколски програм, у зависности од узраста), како би се унапредио његов развој, а кроз близак контакт са децом која су без сметњи у развоју. Овакав приступ се у пракси показао као изузетан у обостраном развоју деце. Другим речима, ометено дете се у оваквим случајевима, убрзано развија и побољшава своје стање, док деца необухваћена специјализованим програмима, такође унапређују кроз развијање осећања емпатије и саосећања, кроз помагање и игру са другом децом, чинећи тако обострану корист. Васпитачице и установе које су испробавале и развијају овакав приступ здравој и деци ометеној у развоју или погођеној неком врстом дијагнозе, чине велики напредак у развоју деце предшколског узраста.

5. СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ ДО 2020. ГОДИНЕ

Овде ћемо направити кратак осврт на Стратегију развоја образовања⁴, у којој се наводе концепти и циљеви који освешћују значај формирања свести и стављања акцента на утврђивање сврхе и правца, као и механизма развоја система образовања у Републици Србији кроз јавне институције, а у периоду од наредних десет година. Овакав охрабрујући вид написаних систематских навода о ономе што ваља учинити у погледу образовања у нашој држави, битан је из више разлога: Пре свега, стратегија се бави покушајем обликовања система образовања на најбољи познат начин. Такође, настоји се превазићи стари модел образовања који се развјао на темељима научних напредака, односно индустријске револуције, у то време. Данас је образовање у додиру са великим изазовима научних, али и хуманистичких развоја уз огромне технолошке промене и револуције, као и брзопотезно мењање свега што се може

4 Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020. године, *Службени гласник РС*, бр. 107/2012.

кретати у сфери друштва, од капиталистичких транзиција, па до образаца културног развоја где нема места никаквој застарелости. Јер како би се вредновало застарело уколико је живот у свакодневном животу толико убрзан да је постало готово немогуће застати и осврнути се ка традиционалном. Два века су иза нас и данас се, у том смислу, околности у којима се одвија живот, али и развија образовање у Републици Србији – битно другачије од оних у којима се градила модерна држава. Међутим, са овим променама, јављају се светли примери настојања да се гледа унапред када је у питању образовање у Србији. Најпре кроз колективну жељу и вољу да као друштво узнатређујемо и изађемо из сиромаштва, а кроз модернизацији државе и то кроз њен свакако најбољи вид – образовање. Постало је готово устаљено да се читаве породице у Србији одричу зарад омогућавања школовања своје деце, што се види у огромној разлици између доходака домаћинства насупрот високим издацима које захтева образовање, иако се и раније много улагало у школе и професорски ангажман.

Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године би требало да да одговоре на нека од питања као што су: питања визије образовања које је пожељно у смислу будућег организовања а да би могло да поткрепи жеље и потребе грађана Србије, односно целокупног народа, гледајући после 2020.године. Такав временски период се у Стратегији означава са „2020+“⁵ и представља временски оквир на који се ставља ваљан акценат гледајући на дужи рок вредновања и унапређења система образовања и васпитања. Питања се постављају и у смеру стратешке политике и акција, жељену интеракцију између образовања и других грана друштва као целине, како унапредити систем образовања у Србији да буде на високом рангу валидности и ауторитета, развијање свесрдне међународне сарадње и давање компетентних образовних принципа, поготово кад је реч о високом образовању, а све кроз захтевне улоге јавних институција. У том смислу, изузетно је битно обликовати, на нивоу државе, кључне законе, подзаконске и остале регулаторне инструменте функционисања образовне политике у Републици Србији. Такође, битно је формирати регулаторна тела односно јавне институције које проводе систем образовања из постојећег или затеченог у пожељно стање које је притом оствариво на најлакши начин. Овде помињемо епитет – најлакши јер нам је дубоко уверење да се сви програми, жеље, одредбе на најлакши начин имплементирају, односно реализују, за било који сегмент живота, уколико је

5 Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020. године, *Службени гласник РС*, бр. 107/2012, оп. цит.

то на лак начин особама које воле свој посао а које су запослене у јавним институцијама које треба да спроведу претходно написане акције које налаже поменута Стратегија образовања. Генерално, питање запослених који раде у поменутим јавним политикама, велики је упитник, проблем али и захтев друштва као целине којима треба упутити посебну пажњу уколико желимо напредак, али то би захтевало дубљу пажњу и продубљивање теме. Овде ћемо се задржати на теми имплементације адекватног образовног система у Републици Србији, пре свега предшколског образовања и васпитања, а на подлогама добре праксе јавних и политичких институција. Дакле, потребан је добар акциони план за адекватну имплементацију система образовања из затеченог у жељено.

6. УЛОГА ЈАВНИХ ИНСТИТУЦИЈА У АДЕКВАТНОЈ ПРИМЕНИ ПРЕДШКОЛСКОГ ОБРАЗОВАЊА

Кроз читав овај рад, бавимо се досадашњим примерима утицаја јавних инстанци на систем образовања и васпитања Републике Србије, ставивши акценат на предшколски систем. Поменули смо финансирање као најбитнији и најтранспарентнији начин утицаја институција на формирање, делатност и неретко на сам систем функционисања предшколских установа (иако би ове две ствари било најбоље у потпуности раздвојити). У том смислу, ради се на остваривању јасних принципа из поменутог Закона о основама образовања и васпитања Републике Србије, којима је неопходно посветити посебну пажњу. Тако, примарно је укључивање сваког детета на територији Републике Србије у предшколско васпитање и образовање, као и припремљеност за учење детета (кроз игру и подстицање креативности) и упис на више нивое школства, на основно и даље – средње образовање. Институције треба да омогуће и приступ даљем образовању деце са изузетним талентима и способностима, неvezано за материјалне могућности. Неопходно је и да испрате и стимулишу обдарену децу у смислу адекватних начина подстицања будућих научних потенцијала. Институције треба да раде и на пружању могућности да деца предшколског узраста (касније и студенти и одрасли) са неком врстом сметњи у развоју или инвалидитетом, имају приступ образовању у свим етапама, неvezано за материјалне могућности; као и лица у социјалним установама и болесни да им се омогући образовање... У том смислу, за време рада у Секретаријату, сусретали смо се са појединим неправилностима у смислу недавања неке врсте предности деци која су социјално угрожена,

иако је Правилником наглашено да је она неопходна, нарочито у случају уписа деце у предшколске установе. Тиме долазимо до закључка да је потребно радити на спречавању смањења социјално угрожених категорија деце и деце са сметњама у развоју и/или инвалидитету из система образовања, као и пружити подршку овој деци кроз инклузивно укључивање. Такође, неопходно је да јавне институције и политика јавне управе исправља поједине неправилности у систему запошљавања и радити на каријерном спровођењу и саветовањима запосленог кадра, али и самих ученика или одраслих који су усмерени у правцу свог личног развојка у професионалном правцу. Коначно, неопходно је пружање права на образовање сваком детету предшколског доба, а притом не угрожавајући права остале деце.

7. ФИНАНСИРАЊЕ КАО ЈЕДАН ОД ПРИМЕРА УПЛИВА ЈАВНИХ ПОЛИТИКА У ПРЕДШКОЛСКИ СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА И ВАСИТАЊА

У члану 155, Закона о основама система образовања и васпитања⁶, наводи се да се средства за финансирање делатности установа утврђују на основу економске цене, а за остваривање програма образовања и васпитања, по детету, односно ученику. Овде се под економском ценом мисли на све расходе по детету и ученику, а који су у складу са прописима који уређују буџетски систем, као такав. Све ближе услове, у том смислу, уређује министар. Из овога видимо јасну поставку ствари да је било која грана друштва немогућа без уплива политичких и економских институција и њиховог утицаја о којима је у овом раду, превасходно реч. Сама средства за финансирање комплетне делатности предшколских установа издвајају се из буџета Републике Србије, односно аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе. Дакле, рад, односно делатност ових установа је омогућен искључиво финансирањем од стране јавних институција, односно оснивача, тј. Републике Србије. Овакав приступ најбоље показује корелацију јавних институција и предшколства, односно јавне управе и осталих грана друштва које, на жалост кроз примере из праксе показују неретко лошу навику контролисања институција кроз систем финансија. Другим речима, предшколство би било онемогућено без финансијских средстава које обезбеђује држава.

⁶ Закон о основама система образовања и васпитања, члан 155, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 - аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016 - одлука УС), оп.цит.

Како пише у књизи “Анализа јавних политика”, а разматрајући систем образовања у САД-у, “финансирање основног и средњег образовања је у надлежности држава и локалних власти па је основни извор финансирања локални порез на имовину. Са друге стране, он по својој природи варира у државама и локалним заједницама што школе ставља у доста неповољан положај...”⁷ Дакле, начини финансирања образовања се разликују у различитим државама, али сваки од њих чини директан уплив у смислу утицаја на делатност образовања. Све би било у реду и по Закону да се не дешавају разне малверзације у таквој врсти контроле... Иако установе и саме могу остваривати сопствене приходе, у смислу остваривања донација, школарина или спонзорстава, итд., (у складу са законом)... и такво остваривање прихода, заједно са евидентирањем вршиће се у складу са прописима којима је унапред уређен буџетски систем.

8. ЈАВНА УПРАВА И ПОЛИТИКА У ПРЕДШКОЛСКОМ СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (ПРИМЕР ДЕЛАТНОСТИ СЕКРЕТАРИЈАТА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И ДЕЧЈУ ЗАШТИТУ)

Секретаријат за образовање и дечју заштиту, као део градске управе града Београда, обавља послове инспекцијског надзора над радом предшколске установе, у смислу повереног посла, а како је наведено у Закону о основама образовања и васпитања. С друге стране, Министарство има улогу јавне управе која врши инспекцију и сваки стручно-педагошки надзор над радом ових установа, али и надзирање рада завода. У том смислу, предшколска установа (којих има 17 на територији града Београда) је дужна да омогући извршење надзора надзорном органу, као и сваки затражени увид у податке и делатност рада, односно објашњење тражених нејасноћа у смислу вршења делатности предшколства (према Закону о основама система образовања и васпитања).

Такође, Секретаријат спроводи надзор и контролу уписа деце у предшколске установе на нивоу града Београда, односно у јасле, вртиће и припремни предшколски програм. У члану 97, Закона, истакнуто је да дете може да се упише у установу на захтев родитеља/старатеља, а у години пред сами полазак у школу у обавези су да се уписују сва деца. Дакле, јасле и вртић нису обавезни, док програм пред полазак у школу и основна школа јесу. Притом је

7 Снежана Ђорђевић, *Анализа јавних политика*, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2009, стр. 237.

потребно да родитељи претходно доставе документацију неопходну за упис, као и доказ да је извршен здравствени преглед детета. Невезано за упис у јасле и вртиће, чак и ако их дете није похађало у претходним годинама живота, родитељ је у обавези да упише дете у старости од пет и по до шест и по година у установу или основну школу која остварује припремни предшколски програм, као обавезан. Овде, родитељ/старатељ има право да изабере установу где ће његово дете похађати програм, док је установа дужна и обавезна да изврши упис сваког детета овог узраста. Припремни програм је, за разлику од предходног јасленог и вртићког похађања, бесплатан за свако дете. Приоритете при упису, у овом смислу, утврђује министар.

Овде наведени постулати Закона у области предшколства, дају добар оквир у даљем поступању предшколских установа, а у смислу спровођења надзора и контроле уписа које Секретаријат у потпуности испуњава. Користећи се претходно наведеним оквирима законске регулативе, Секретаријат обавља послове контролисања поступка уписа деце у предшколске установе, почевши од предаје документације при упису и пружања подршке родитељима (лично или путем телефона), па све до медијски испраћеног уписа и сваког другог поступка установе која је у служби деце и родитеља. На проверен и поверен начин, залаже се за добробит деце и родитеља, пружајући такође и улогу саветодавца. Тиме, када год је то потребно и/или када родитељи/старатељи имају неку врсту жалбе на рад предшколских установа, третмана деце или рада запослених, итд. Секретаријат изналази нову улогу – пружања савета односно подршке и правовремене реакције на евентуалне неправилности. У том смислу, овај орган градске управе и јавне управе у Србији, уопште говорећи, у потпуности испуњава своје задатке надзорног (и додељене улоге - саветодавног) органа јавне управе која је у служби деце и њихових родитеља, односно предшколског, (основног и средњег) образовања и васпитања. Како овде говоримо само о предшколском делу делатности Секретаријата, значајан је рад сектора за деју заштиту који управо и врши претходно поменуто улоге надзора, контроле и саветовања родитеља који су у служби заштите поменутог узраста деце, како говори и сам назив сектора. Запослени у овом сектору обучени су да, поред саветодавне као врло значајне улоге, претходно саслушају захтеве и жалбе или молбе родитеља/старатеља (било да су усмене или достављене у писаној форми) и правовремено и на љубазан и отворен начин одговоре овим захтевима. Тиме, можемо извести закључак да је пословање ове јавне институције (односно Секретаријата који

је део градске управе града Београда), ипак светао пример наступања јавности, односно дефинисања образовне политике у области предшколства.

Неопходно да овакав систем обезбеди (и то по својим садржајима и начином на који јесте организован) пре свега добру сарадњу са породицом, односно родитељима/старатељима, као и сарадњу са локалном заједницом и градом како би се постигао склад обостраних интереса за унапређењем образовања и целокупног система васпитања. Врло је битно бити отворен према иновацијама у смислу новијих педагошких принципа и система, али и технолошких иновација, чија сврха и примена тек предстоји у нашем образовном систему. Једну од таквих примена имали смо у сарадњи са Заводом за информатику и статистику града Београда (ЗИС), а за чије би детаљније објашњење било потребно више простора у овом раду.... Широј јавности је мање познато да је Секретаријат за образовање и деčју заштиту, а у сарадњи са ЗИС –ом развио иновативни софтверски програм у служби уписа деце у Београдске вртиће, дакле контроле, праћења и надзора уписа (и то само на нивоу града Београда) као и у служби располагања подацима о деци предшколског узраста који су иначе заштићени, али на овај начин су и под посебном врстом контроле од стране надзорног органа, односно Секретаријата. На овај начин, стручни сарадници запослени у Секретаријату имају увид у стање затечено на дневном нивоу у свим предшколским установама града Београда (има их укупно 17). Тако, они могу контролисати евентуалне неправилности на дневном/недељном/месечном нивоу и, уколико до њих дође, применити мере заштите, односно елиминисања а у циљу превенције лошег затеченог стања, едукације запослених који су довели до неправилности или мера контроле и заштите у виду превенције. О овом као и другим иновативним приступима предшколству, биће више речи у неком од следећих радова, с обзиром да би објашњење захтевало више писаног материјала. Што се тиче иновативних приступа у смислу педагошких приступа, ту је свакако значајан за поменути Монтесори приступ образовању, који ћемо такође детаљније објаснити у неком од следећих радова.

9. ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ (КРИТИКА УПЛИВА ПОЛИТИЧКИХ СТРУКТУРА У РАД ПОСТОЈЕЋИХ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИХ ИНСТИТУЦИЈА)

Радећи низ година у Секретаријату за образовање и деčју заштиту сусретали смо се са разним примерима мешања политике

и политичких структура у норми развоја изразито значајне гране друштва као што је образовна делатност. Таква делатност не би смела бити ометена било којим обликом политичког уметања, а да то није правна норматива кроз Законе о којима је било речи. Ради се о врло битној и осетљивој врсти друштвене делатности државе, која мора (или би бар требало) бити изопштена из политичког превирања, а заштићена поменутиим Закономима. Нимало безначајнији јесте избор запосленог кадра у образовно-васпитној делатности. На њима почива највећа одговорност (пре свега мисли се на васпитаче у предшколству, а потом и педагоге, психологе, социјалне раднике, стручне сараднике, дефектологе и друге). Они су у најближем сусрету са децом и њиховим родитељима и, у том смислу требало би да чине продужену руку примене валидних образовних принципа и примене постулата поменутих Закона о предшколству. Стога, потребна је стална едукација запослених, не само у смислу њихове примарне делатности – образовне и педагошке, већ и у смислу стварања здравог педагошког окружења али и политике развоја установа кроз очување свести о томе шта ове институције представљају. Оне свакако, не би смеле бити поприште политичких делатности (и превирања), страначког мешања и запошљавања (о чему, између осталог говори и члан 46, Закона о основама система образовања и васпитања: “У установи није дозвољено страначко организовање и деловање и коришћење простора установе у те сврхе” и борби било које врсте за власт и превласт. Корупција и корумпираност посебне су области које не би смеле постојати у установама о којима је реч. Сусрећући се са израженим облицима ове кажњиве делатности, надзорни орган поменутог Секретаријата, сусретао се са мешањима политике и образовања, са утапањем корумпираности појединих директора и запослених у поље где јој није место (а није јој место ни у којој делатности, а посебно не у овој о којој је реч). У том смислу, а у поменутој истанчаној сфери поља, посебно предшколског васпитања и образовања, трпели су и трпе родитељи и њихова деца. Родитељи су били и јесу принуђени да плаћају услуге које не би требало да се наплаћују. Пример је – наплата места у вртићу/ предшколској установи од стране директора/надређеног а у корелацији политичке моћи и сталног превирања са економском којој нема места у овим пољима јавне управе и јавног живота (као ни других). У том смислу и настаје ова критика неосноване и све чешће усмерености на коришћење положаја политичких моћника, оних који власт користе за наплату места у вртићима/ предшколским установама или за уписивање деце у исте установе, по унапред неутврђеном законском основу,

а по политичкој линији (као и за разне друге видове користи и коришћења политичког положаја). С друге стране, а нимало без ризика, нема места коришћењу положаја запослених у Секретаријату за образовање и дечју заштиту, за досезање личних добити, у смислу узимања мита, односно поклона или било какве врсте добити од стране родитеља деце која се уписују у предшколску установу (и/или других корисника), а на рачун деловања противном политици рада ове јавне установе. Корупција, политичке везе и непотизам постоје и увек ће постојати, али овим радом желим указати на *потребу њиховог суштинског искорењивања из области система образовања и васпитања, нарочито предшколског*, као основе даљег развоја државе и друштва. Потребно је позабавити се овом тематиком на ширем (државном и друштвеном) плану, уколико желимо друштво деце, касније одраслих људи који граде здраву нацију и стабилну државу у будућности. Уколико овакве негативне облике јавног живота и политичког недоличног или можда недовољно упућеног поимања важности предшколског доба у животу сваког детета (у којем се постављају темељи за развој зреле личности одраслог појединца) свакодневног живљења наставимо користити у држави, какав онда пример дајемо деци и то почевши још од раних дана њиховог (предшколског) битисања!? Такав пример засигурно не треба да укључује непотизам, политичка уплитања, класне и страначке разлике и отимачине било које врсте, истакнуте на латентан, вербални, односно – учињени начин.

10. СИСТЕМ ПРЕДШКОЛСТВА У СКАНДИНАВСКИМ ЗЕМЉАМА – ПРИМЕР ШВЕДСКЕ

Као једну од најбоље организованих земаља у погледу школства, навешћемо пример Шведске, као европске земље коју многи народи узимају као модул даљег разматрања система образовања и у својим земљама.

Оно што је кључно у предшколском систему Шведске, јесте игра. Исто као и у Јапану, па и у Русији (којима се нећемо бавити у овом раду), ставља се фокус на неке основне вредности, попут заједничке игре, толеранције и обзира према другима око себе. Брига о деци и стварање вредности на овакав начин је основа њиховог предшколског система, од којих можемо узети користан пример и запитати се зашто такав систем полако али сигурно ишчезава на нашим просторима. Да ли је брзина живота узела примат над свести о значају раног развоја о којем смо писали у претходном тексту или је стрес и генерално стављање акцената на неке дру-

ге вредности, односно стремљења, довео до заборављања степена важности улагања у дечји развој који је, како смо више пута навели у раду – основа за развитак здравог и сазрелог друштва, а тиме и здравих основа изградње политичких институција и комплетне јавне управе.... Такође, шведски систем бриге о деци и њиховом развоју је доступан свима, по чему се не разликују од нас.

Подсећања ради, када је у питању предшколско образовање и васпитање, мисија јавних институција задужених за њихово унапређење је да се остваре услови добробити деце од тренутка рођења па до поласка у школу. У том смислу, а према Стратегији развоја образовања у Републици Србији, мора се радити на едукацији и употпуњавању ових институција како би адекватно приступиле целокупном развоју детета, социјализацији, васпитању, учењу. Треба радити и на хармонизацији васпитања и научити децу квалитетном живљењу у одраслом добу. Притом је потребно усмерити пажњу и на стављање акцента на игру као извор слободе и креативности деце и игру која је усмерена на учење (као што је то случај у Шведској), бригу о здрављу деце, неговање спорта и превенција сиромаштва и социјалне неједнакости, инклузивног образовања...итд.

Како је наведено на једном од официјелних шведских сајтова, а везано за предшколски систем, у шведским вртићима, практикује се да се деца играју напољу у готово свакој прилици. Чак и када су највеће зиме напољу, практикује се да се деца обуку у зимску топлу одећу и изведу напоље (овакве примере психо-физичког “челичења” деце налазимо и у руским вртићима и школама, где су такође велике зиме и где се деца изводе, чак и оскудно обучена на зиму, где се, након игре утопљавају и уз топли чај настављају игру). Многи придошли родитељи, често се зачуде таквом приступу деци у вртићима у Шведској. Врло су популарне, како пише на овом сајту, тако зване отворене предшколске установе (*outdoor preschools*) где су деца, готово све време изложена напољу, без обзира на временске услове⁸. Залагање да се још у предшколском добу укину стереотипи у погледу полне разлике, такође су одлика шведског система. Тако се увођењем, тако зване полне педагогије, ради на постављању раних постулата у погледу додељивања истоветних могућности у животу, без обзира на пол. Циљ је свакако, да се деци омогуће исте основе даљег наступања кроз живот, без обзира на пол. Тиме се постиже заједничко залагање читавог предшколског система да се деца ослободе разних очекивања и захтева друштва у погледу полних (али и расних) разлика.

8 Доступно на: Интернет, <https://sweden.se/society/play-is-key-in-preschool/>;
Приступљено: 3/02/2017.

Веома висок проценат деце похађа вртиће у Шведској, око 80 посто узраста од 1-5 година, али само на пар сати, што се објашњава великим уделом тиме што тамо готово свуда оба родитеља раде и зарађују. Такође се може објаснити и кроз приступачност предшколског образовања сваком детету јер се трошкови обрачунавају на основу прихода једног домаћинства. Тако, породице које имају ниже приходе не плаћају ништа, док богатије породице плаћају око 140е месечно⁹, што их ставља у ранг земаља са прилично доступним и ниским ценама образовања. Генерално, свако дете у Шведској, почевши од шесте године има подједнако бесплатно образовање. Основа њиховог образовног система јесте обезбеђивање пријатељског и осигураног окружења за све ученике. Њихови правни акти прописују укупно девет година у којима се похађа школа, почевши од седме године. Овде се нећемо бавити законским нормативом Шведске, у погледу разраде предшколског система. Оно што је кључно, поред игре јесте адекватна припрема деце за квалитетнији живот кроз укидање стереотипа, развој креативности и сагледавање живота кроз игру, као предуслова развоја креативности и жеље за учењем. У том смислу, Шведска кроз јавне институције, а применом одличних педагошких принципа, приступа детету на савремен начин и начин раног обучавања за квалитетан и испуњен живот.

ЗАКЉУЧАК

Како је истакнуто у тексту Стратегије развоја образовања у Републици Србији до 2020. године, ретки су били покушаји да се развитак целокупног система образовања разуме са становишта његове мисије, као и начина функционисања према свету у којем функционише. У том смислу, требало би посматрати систем образовања као целину и да то посматрање развитка као таквог буде реализовано уз учешће јавности и то нарочито оне јавности у чијем је образовање највећем интересу. Посебно је потребно, на нивоу државе, водити веродостојне расправе образовању које су на нивоу јавног, а да, притом таква јавна расправљања буду критички настројена и са добрим аргументима. Да се систем образовања отвори према друштву у којем обитава, посебно да њиме нико не манипулише (што се често може видети у сфери политике и коришћења политичке моћи у сврху задовољења својих интереса...). Потребно је и, каже Стратегија, да образовање ствара популацију модерно

9 Доступно на: Интернет, <https://sweden.se/society/play-is-key-in-preschool/>;
Приступљено: 3/02/2017.

образовану, креативну, за учење мотивисану и оспособљену за примену стеченог знања¹⁰.

У друштву савремених односа у Републици Србији, образовни систем је затворен у себе, одвојен од окружења у коме постоји, изобликован комерцијалним сферама интереса, изложен страначким утицајем, допуњаван на нивоу краткорочности и то углавном са циљем задовољења интереса невезано за дугорочне последице таквог начина решавања проблема. Све више рађају се приватне образовне институције, које су углавном приказане као допринос повећању квалитета образовања а кроз повећање конкурентности, и профитних интереса, где се углавном јавља и одсуство захтева за истински квалитетним образовањем. Такође, примећена је контрадикторност и ривалитет економских интереса (углавном краткорочних) са мисијом развоја система образовања на другој страни. Такав ривалитет обично доводи до настанка препрека даљем развоју образовања и последично, незадовољством постојећом ситуацијом у Србији. Притом је врло оскудан број оних који су истински заинтересовани и спремни за промене и спремни за промене на нивоу иновација и/или тежњи ка развијању овог значајног друштвеног система.

Образовна област припада пољу тако званих “меких услуга”, као што су, између осталог, здравство, социјалне услуге, култура итд. Сами процес образовања и исто тако – квалитет услуга које се пружају, од неоспорног су значаја у сваком друштву, најпре зато што је доказано да је квалитет образовања главни темељ сваког развоја у држави, почевши од економског, преко степена демократије и целокупног благостања у друштву (С. Ђорђевић, *Анализа јавних политика*, 2009.)¹¹ У том смислу, врло је битно радити на квалитету целокупног образовног система Републике Србије и изналажењу начина за конкретнији развој истог. Сагледавајући тренутне околности, нарочито на нивоу Европске уније, јасно је да је (посебно) нашој држави потребан врло организован, пре свега промишљен развој система целокупног образовања, с обзиром да преставља кључ развоја државе и друштва, како смо већ писали у претходном тексту. Посебно је потребно обратити пажњу на област предшколства као посебне гране развоја целокупног друштва, посебно на нивоу стварања здраве подсвести детета и изградње квалитетне личности која ће у будућности доприносити држави и друштву, својом целокупном зрелошћу... У супротном, остали

10 Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020. године, *Службени гласник РС*, бр. 107/2012, оп. цит.

11 Снежана Ђорђевић, *Анализа јавних политика*, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2009, стр. 234.

бисмо на нивоу периферије у европским условима и мале или никакве привлачности за инвестирање и конкуренције. Сведоци смо све већег тзв. Одлива мозга, посебно присутног у последњој декади нашег времена, када све више младих образованих људи одлази из земље, у потрази за квалитетнијим и бољим искориштавањем својих потенцијала и/или стечених знања. У том смислу, а нимало безначајно, потребно је радити на спречавању истог и не дозволити даље емигрирање креативних и целокупно образованих (посебно младих) капацитета нашег друштва. Зато је потребна сарадња у смислу хармоније између европског и система образовања Републике Србије. Стога, треба се ослонити на садашње стање образовања уз сагласност са стремљењем ка будућим и жељеним развојем и потребама друштва, а у корелацији са новим генерацијама и иновацијама (техничким и технолошким) које их прате. Тако, сами предшколски систем савременог доба треба допунити иновацијама те врсте, како би се пратио ток будућих нараштаја а без губитака на нивоу оплемењења, може се рећи – традиционалности васпитања. Једно без другог, у савременим условима, не иде. У том смислу, треба разумети свет савремености и правац којем се тежи, а у смислу развоја Републике Србије и визија државе. Другачије речено, како пише у Стратегији развоја, да се знађе, онолико “колико је то данас могуће, каква би у сагледивој будућности требало да буде Република Србија и да се сагледа какав треба да буде систем образовања да би та будућност Републике Србије била уистину остварива. Јер, будућност Републике Србије може бити ваљана само ако је заснована на поседовању и коришћењу знања” (Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020.).

ЛИТЕРАТУРА

Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 - аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016 - одлука УС), члан 146., 70., 155.

Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020. године, *Службени гласник РС*, бр. 107/2012.

Снежана Ђорђевић, *Анализа јавних политика*, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2009, стр. 234, 237.

Јеротић Владета, *Човек и његов идентитет*, 2011, стр. 8-11.

Интернет, <https://sweden.se/society/play-is-key-in-preschool/>; Приступљено: 3/02/2017.

Ljupka Z. Katana

MODULE OF DEFINING EDUCATIONAL
POLICY IN PRESCHOOL EDUCATION
IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Resume

In this work, the aim is to define the education policy in the field of pre-school education, with the initial review of the systems of primary and secondary education, as a continuation of the priority pre-school, taking the settings from the Law. In that respect, we will deal primarily with preschool education and its influence on the laying of the foundations of social norms, both in the development of personality, as well as in the work of political structures and the way of defining this branch of society in the state. With a reference to some of the Scandinavian countries and their unquestioned quality in the development of educational programs, we will give the example of Sweden. The aim of this work is to present a system of preschool education with the concept of public administration and politics, with the ultimate aim - to help improve the pre-school education in Serbia, with a review of the legal regulations, and then examples of the mentioned country and finally, examples from practice.

Keywords: education, pre-school, preschool education, public administration, political institutions
